

keuren mogen
mogen rechtspreken.
t dus bepalingen over
s de straf op diefstal,
moord.

Landrecht van 1412
s en de wording
nthe staat in schrif
stand van het
lelijk in de 18de eeuw
gehelderde redenen
onderden stukjes, op
en andere voorbeelden

ervan uitgegaan dat
beschreven is. Dat zou
de grote oorkonden
kament geschreven.
in Nederland al
het moest worden
t buitenland. Pas
e bleek tot ieders
andrecht wel degelijk
ment gemaakt was.
geworden dat het
et uiterlijk van papier
s met het blote oog
e zien tussen de
szijde en zijn op veel

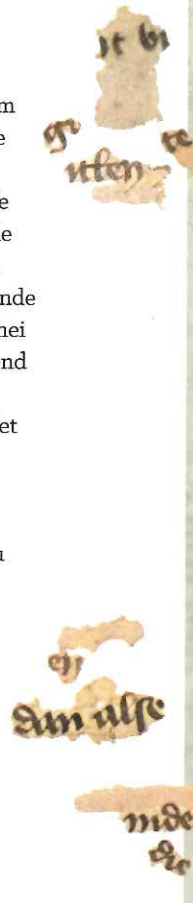

plekken de typerende kenmerken van perkament, zoals de haarinzetjes, vergaan en zelfs onder de microscoop onzichtbaar. Een raadsel is nog hoe het stuk zo dramatisch uit elkaar gevallen is en het het best bewaard is op de plekken waar het beschreven is. Dat hangt mogelijk samen met de samenstelling van de inkt. Het grote historische belang heeft er wel voor gezorgd dat men de schamele resten überhaupt bewaard heeft. Van het merendeel van de honderden fragmentjes, die soms niet meer dan een paar letters bevatten, is de oorspronkelijke plaats weer gereconstrueerd. Het was een puzzel met duizenden onregelmatige stukjes waarvan de meeste missen.

Inkt

Niet alleen het 'papier' stelde de deskundigen voor raadsels, ook de gebruikte inkt leverde vraagtekens op. Ten behoeve van de restauratie werd de inkt met de nieuwste chromatografische technieken geanalyseerd. Het belangrijkste ingrediënt werd gevormd door galnoten, een gebruikelijk bestanddeel van inkt in de ontstaanstijd van het Landrecht. Galnoten

ontstaan doordat galwespen een eitje leggen in een bladoksel van een eik, waardoor de boom geprikkeld wordt om een gal te vormen waarbinnen de larve van de galwesp groeit. Gedroogd, fijn-gestampt en opgelost in water geven de galnoten een kleurstof af die al sinds de Romeinse tijd voor inkt gebruikt werd. Het onderzoek leverde echter verrassende sporen van een andere plant: de Kraaihei (*Empetrum nigrum*), waarvan wel bekend is dat het voor het kleuren van textiel toegepast wordt, maar in inkt is het niet eerder aangetroffen. Een 15de-eeuws Utrechts inktrecept volgend – en met toevoeging van het sap van een kraaiheiplant (niet van de bessen, wat je zou verwachten!) – leverde inderdaad een bruikbare inkt op, zoals een test met ganzenveer op oud papier proefondervindelijk leerde. Waarom voor de inkt het sap van Kraaihei werd gebruikt, is een van de onopgeloste raadselen rond het Landrecht. Wat ook de reden mag zijn, wat is een passender grondstof voor de oudste Drentse grondwet dan een heidenlant!

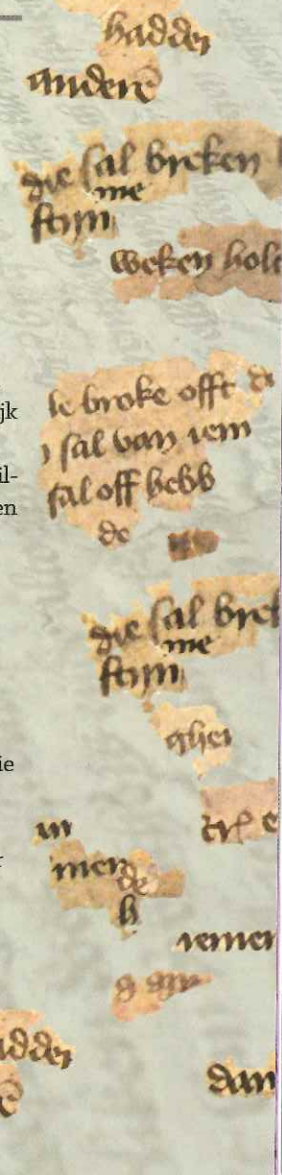
Vanaf zondag

27

september 2017

Tijdelijke tentoonstelling

Het gerestaureerde Drentse Landrecht van 1412 wordt op 27 september gepresenteerd en is dan te zien in een tijdelijke tentoonstelling in het Drents Museum in Assen. Ook in het Stedelijk Museum Coevorden, het Drents Archief en verschillende Drentse bibliotheken wordt dit najaar nader aandacht besteed aan deze oudste Grondwet van Drenthe. Het project 'Nieuw leven voor de Grondwet van Drenthe' wordt mede mogelijk gemaakt door de Provincie Drenthe, Prins Bernhard Cultuurfonds, Gratama Stichting, Hendrik Muller fonds en NOT fonds.

Landrecht en landschap

Tekst

Redmer Alma

Drenthe was in de middeleeuwen een dun bevolkte verzameling dorpen en buurschappen, onderling gescheiden door moeilijk toegankelijke zand- en veenbossen en moerassen. Alleen op strategische plaatsen waar de toegang tot de Landschap beter was, ontwikkelden zich grotere bevolkingscentra. De bisschoppen van Utrecht zwaaiden hier vijf eeuwen de scepter. De afstand tot Drenthe was groot waardoor de macht van de bisschoppen beperkt was. De zelfstandigheid van het geïsoleerd liggende Drenthe komt ook tot uitdrukking in het Landrecht van 1412.

Kraaiheide

De grotere bevolkingscentra bevonden zich in Groningen, op de staart van de Hondsrug in het noorden en Coevorden en Meppel in het zuiden. Groningen groeide uit tot een steeds zelfstandigere en zelfbewustere stad en in het zuiden wisten de heren van Coevorden zich een machtspositie te verschaffen waarmee de Utrechtse kerkvorsten veel te stellen hadden. In 1227 sneuvelde de bisschop Otto zelfs bij de Slag bij Ane in een poging de ongehoorzame onderdanen onder de duim te krijgen. Deze 'Drentse Gulden-sporenslag' spreekt nog altijd tot de verbeelding: een goed toegerust ridderleger dat in een moeras het onderspit delft tegen Rudolf van Coevorden en de met hem verbonden Drentse boeren. Zijn opvolger wist al spoedig het gezag te herstellen, maar in de eeuw daarna verslaptte de bisschoppelijke greep over de Olde Landschap weer.

Frederik van Blankenheim

Met Frederik van Blankenheim kreeg Utrecht in 1393 weer een kerkvorst die de zelfstandigheid van Groningen en de heren van Coevorden wilde beteugelen. Hij trok ten strijde tegen Reinoud IV van Coevorden en in 1402 deed deze laatste burggraaf van Coevorden afstand van zijn rechten. Het meest had bisschop Frederik te stellen met de Groningers. Om hen eronder te krijgen richtte hij een aantal versterkingen op aan de zuidkant van de stad. In het huidige landschap zijn de resten helaas nauwelijks meer te herkennen, maar de namen Blankeweer en Blankehoeve bij Noordlaren verwijzen nog altijd naar de schermutselingen langs de Drents-Groninger grens. De Drenten voegden zich weer onder de vleugels van hun landsheer en hun verhouding werd vastgelegd in een document dat met recht als de oudste grondwet van Drenthe wordt beschouwd: het Landrecht van 1412. Daarin wordt bevestigd dat de Drenten

zelf wetten en willekeuren mogen vaststellen en zelf mogen rechtspreken. Het Landrecht bevat dus bepalingen over de rechtspraak, zoals de straf op diefstal, huisvredebreuk of moord.

Een papieren stuk?

Het belang van het Landrecht van 1412 voor de geschiedenis en de wording van het huidige Drenthe staat in schril contrast met de toestand van het document. Vermoedelijk in de 18de eeuw is het om nog onopgehelderde redenen uiteengevallen in honderden stukjes, op een manier waar geen andere voorbeelden van bekend zijn.

Tot voor kort werd ervan uitgegaan dat het stuk op papier geschreven is. Dat zou uniek zijn. Dergelijke grote oorkonden werden altijd op perkament geschreven. Papier werd in 1412 in Nederland al wel gebruikt, maar het moest worden geïmporteerd uit het buitenland. Pas tijdens de restauratie bleek tot ieders verrassing dat het Landrecht wel degelijk 'gewoon' van perkament gemaakt was. Het is echter zo dun geworden dat het met het blote oog het uiterlijk van papier heeft gekregen. Zo is met het blote oog geen verschil meer te zien tussen de haarzijde en de vleeszijde en zijn op veel

Galnoten

plekken de ty
perkament, zo
en zelfs onder
Een raadsel is
tisch uit elkaa
best bewaard
beschreven is
met de samen
Het grote hist
wel voor gezo
resten überha
merendeel va
die soms niet
bevatten, is d
gereconstruee
duizenden on
de meeste mi

Inkt

Niet alleen he
digen voor ra
inkt leverde v
van de restau
nieuwste chro
geanalyseerd
diënt werd ge
gebruikelijk b
ontstaanstijl